

УДК 911.3

В. Сайчук, асп.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОГНОЗ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ ПОЛОНСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто особливості та прогноз розвитку ринку праці Полонського району Хмельницької області, враховано підсумки соціально-економічного і культурного розвитку району за 2006-2007 роки, прогнозні показники на 2008-2009 роки.

The specific characteristics and forecasting of development of labor market of Polonsky district in Khmelnytskyi region are considered. The results of economic, social and cultural development of district at 2006-07 years, forecasting indicators on 2008-09 years are taken into account.

Постановка проблеми. Рациональне використання трудового потенціалу території є важливою умовою прискорення соціально-економічного та культурного розвитку регіону. Особливо це стосується регіонів із значною часткою сільського населення, для яких характерні ряд негативних рис у розвитку ринку праці та у становленні раціональної системи зайнятості населення. Прикладом такого регіону є Хмельницька область, 46,5% населення якої проживає у сільській місцевості (в Україні даний показник становить 31,7%).

Наукові основи дослідження регіонального ринку праці викладено у працях таких учених, як С. Бандур, Д. Богиня, В. Герасимчук, М. Долішній, Т. Заєць, Н. Запукляк, С. Злупко, Е. Лібанова, Н. Мезенцева, В. Онікієнко, І. Петрова, В. Петюх, У. Садова та інші; проблеми прогнозування регіонального розвитку досліджують А. Доценко, І. Дудник, К. Мезенцев та інших вчені. Разом з тим, проблеми сучасного ринку праці на регіональному та локальному рівнях вивчені недостатньо. У цьому відношенні значні теоретико-методологічні можливості має суспільна географія. Ринок праці має чітку суспільно-географічну сутність та формується під впливом суспільно-географічних чинників: природного відтворення ресурсів праці, територіальної мобільності робочої сили та освітньо-кваліфікаційного потенціалу трудових ресурсів регіону.

Об'єктом даного дослідження виступає локальний ринок праці – просторове поєднання елементів системи

функціонування трудового потенціалу району, яка є відносно цілісною і перебуває в тісному взаємозв'язку з іншими суспільно-географічними системами країни та області і складовою частиною загальнодержавного механізму формування попиту і пропозиції трудових ресурсів у межах району. Саме робоча сила, як сукупність фізичних та духовних якостей, якими володіє та користується у процесі праці людина, є товаром на ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Протягом 2006-2007 років органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами організаціями Полонського району Хмельницької області проводилась робота щодо виконання завдань соціально-економічного розвитку та поліпшення ситуації у сфері зайнятості населення.

У районі головною ланкою економіки залишається промисловість (табл. 1). Незважаючи на загальне зменшення обсягів промислового виробництва у 2007 році проти 2006 року на 13,8% (за даними районного відділу статистики), приросту продукції досягнуто на підприємствах по видобуванню неенергетичних матеріалів, виробництву молочної продукції, обробленню неметалевих відходів. У агропромисловому комплексі головними проблемами залишаються: недостатність власних коштів підприємств та обмеженість доступу до кредитних ресурсів, нерозвиненість ринкової, фінансової та соціальної інфраструктури. Потребує вдосконалення система регулювання діяльності природних монополій.

Таблиця 1. Основні показники регіонального ринку праці

Найменування показника	Звітні дані			Прогнозні дані	
	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
1. Середньорічна чисельність наявного населення, тис. осіб	49,0	48,3	47,8	47,3	47,0
2. Населення у віці 15–70 років (у середньому за рік), тис. осіб – усього	35,4	35,3	34,7	34,6	34,5
у тому числі працездатного віку	26,8	26,7	26,6	26,4	26,2
3. Економічно активного населення відповідної вікової групи: у віці 15–70 років	20,3	19,6	19,4	19,2	19,1
працездатного віку	17,9	17,8	17,6	17,4	17,4
4. Зайняте населення у віці 15 – 70 років (у середньому за рік), тис. осіб – усього	17,9	16,7	16,6	16,6	16,7
у тому числі працездатного віку	15,5	14,9	14,8	14,8	15,0
5. Рівень зайнятості, у відсотках до населення відповідної вікової групи: у віці 15–70 років	50,3	47,3	47,8	48,0	48,4
працездатного віку	57,8	55,8	55,6	56,1	57,5
6. Безробітне населення у віці 15–70 років, визначене за методологією МОП (в середньому за рік), тис. осіб – усього	2,4	2,9	2,8	2,6	2,4
у тому числі працездатного віку	2,4	2,9	2,8	2,6	2,4
7. Рівень безробіття, визначений за методологією МОП, у відсотках до економічно активного населення відповідної вікової групи: у віці 15 – 70 років	12,2	14,8	14,4	13,5	12,6
працездатного віку	13,2	16,3	15,9	14,9	13,8
8. Співвідношення між середньорічною чисельністю безробітних, які користуються послугами державної служби зайнятості, та середньорічною чисельністю безробітних, визначених за методологією МОП, відсотків	37,7	47,0	51,1	57,6	56,3
9. Чисельність працівників, які перебували в умовах вимушеної неповної зайнятості: знаходилися в неоплачуваних відпустках з ініціативи адміністрації підприємств, установ та організацій, тис. осіб	1,0	0,7	0,0	0,0	0,0
працювали в режимі неповного робочого дня (тижня), тис. осіб	1,3	1,2	0,3	1,0	0,9

Закінчення табл. 1

Найменування показника	Звітні дані			Прогнозні дані	
	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
8. Рівень вимушеної неповної зайнятості працівників (у відсотках про середньооблікової чисельності штатних працівників), які: знаходилися в неоплачуваних відпустках з ініціативи адміністрації підприємств, установ та організацій	9,2	7,4	0,0	0,0	0,0
працювали в режимі неповного робочого дня (тижня)	11,6	12,8	3,6	12,3	11,1
9. Розширення сфери застосування праці шляхом створення робочих місць, тис. осіб	0,808	0,805	0,891	0,790	0,795

Особливої уваги потребують питання, які заважають подальшому стабільному економічному зростанню в районі. Проблема фінансового оздоровлення підприємств, покращення їх платоспроможності – одна з найгостріших (38,1% підприємств залишаються збитковими). Ефективний розвиток економіки стримують морально застарілі та фізично зношені основні фонди. При значній їх зношеності та низькому ступені оновлення це є головною загрозою відновлення конкурентоспроможності економіки. Недостатнім є рівень впровадження нових прогресивних технологічних процесів та освоєння випуску нових конкурентоспроможних на внутрішньому та зовнішньому ринках видів продукції.

Подальшого розвитку набуває мале підприємництво. Проводилася робота щодо розвитку малого бізнесу як місті, так і у сільській місцевості, залучення до підприємницької діяльності малозабезпечених верств населення, надання переваги малим підприємствам, працюючим у пріоритетних для регіону напрямках економічної діяльності. Станом на 01.01.2008 року в районі зареєстровано 2823 суб'єкти підприємницької діяльності – фізичних осіб.

Для ринку праці району характерні такі тенденції. Відповідно до аналітичних розрахунків за методологією Міжнародної організації праці (МОП), рівень зайнятого населення у віці 15-70 років за 2006 та рік становив 47,3%; у 2005 році даний показник становив 50,3% (зменшення рівня зайнятості відбулося переважно за рахунок вивільнення працівників та ВАТ "Понінківський КПК" та ТОВ "Полонський завод художньої кераміки"). У 2007 році рівень зайнятості становив 47,8%. Рівень безробіття населення у віці 15-70 років, визначений за методологією МОП у 2006 році, становить 2,9%, у 2007 році очікується 2,8%.

У 2006 році зменшилась чисельність штатних працівників у сільському господарстві. Так, згідно статистичних даних, середньооблікова кількість штатних працівників облікового складу зайнятих у сільському господарстві району у 2006 році зменшилась порівняно з 2005 роком на 22,2% і становила 2617 особу. Чисельність працівників сільського господарства в еквіваленті повної зайнятості за 2006 рік становила 2232 особи. Це означає, що із 2617 штатних працівників фактично відпрацювали робочий час на 385 працівників або на 14,7% менше. Це свідчить про те, що процес скорочення чисельності працівників сільськогосподарських підприємств є об'єктивним і неминучим. За оперативними даними за 2007 рік середньооблікова кількість найманих працівників у сільському господарстві становила 1863 особи, що на 33,6% менше ніж у попередньому році. Даний показник в еквіваленті повної зайнятості становив 1712 осіб (на 8,1% менше чисельності штатних працівників).

Слід зазначити, що зменшення чисельності працівників у сільському господарстві спостерігалось і в попередні роки. Зокрема, у 1990 році в сільському господарстві району було зайнято 8464 працівники, у 1995 р. – 7611, у 2000 р. – 5845, у 2005 р. – 3361 працівник. Найбільше зменшення чисельності штатних працівників відбулося на підприємствах, щодо яких порушено спра-

ву про банкрутство, та на тих, що призупинили свою діяльність. Частина звільнених працівників зайнялась особистим підсобним господарством з подальшою реалізацією його продукції і отриманням доходів, інша частина поповнила лави безробітних.

Протягом 2007 року до районного центру зайнятості за сприянням у працевлаштуванні звернулося 1936 незайнятих трудовою діяльністю особи, що майже на 28,7% менше, ніж за 2006 рік (2717 особи). Чисельність незайнятого населення, яке скористалося послугами районної служби зайнятості, з урахуванням зареєстрованих на початок року, склала 3623 осіб, що на 3,7% менше ніж у 2006 році (3757 осіб). Чисельність безробітних, які перебували на обліку, станом на 1 січня 2008 року становила 1175 осіб.

Станом на 1 січня 2008 року потреба підприємств, організацій та установ району у працівниках становила 42 особи, що на 22,0 % менше, ніж на відповідну дату минулого року, кількість вільних робочих місць для працівників сільського господарства становила 2 особи (на 01.01.2007 року – 0). На одне вільне робоче місце в середньому по районі претендувало 28 незайнятих осіб (на 01.01.2007 року – 31 особа).

Протягом 2007 року охоплено активними заходами сприяння зайнятості населення 1896 осіб (за січень-грудень 2006 – 1859 особу), що складає 52,3% від зареєстрованих в службі зайнятості, (у минулому році – 49,5%). Основними заходами активної політики сприяння зайнятості є працевлаштування на вільні та новостворені робочі місця, організація громадських робіт, професійне навчання та перенавчання.

За сприянням служби зайнятості працевлаштовано 1124 особи, що на 1,1% більше порівняно з минулим роком. Рівень працевлаштування становив 31,0% (за січень-грудень 2006 року – 29,7%). Внаслідок проведеної роботи щодо орієнтації безробітних громадян на самозайнятість 51 безробітний отримали одноразову допомогу по безробіттю для заняття підприємницькою діяльністю, у минулому році – 48 безробітних осіб. За рахунок наданих дотацій роботодавцям з коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття було працевлаштовано 41 особу (у 2006 році – 40 безробітних), в тому числі 23 особи з числа соціально незахищених категорій населення.

Проводилась робота щодо розширення сфери прикладання праці шляхом створення нових робочих місць. Програмою зайнятості населення на 2006 рік було передбачено створити 770 додаткових робочих місць, на 2007 рік – 785. В 2006 році було створено 812 нових робочих місць в усіх сферах економічної діяльності (в тому числі: 95 для працівників у юридичних осіб, 392 – для фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності, 325 – за трудовими договорами з фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності), за 2007 рік було створено 891 нове робоче місце в усіх сферах економічної діяльності, (94 для працівників у юридичних осіб, 406 – для фізичних осіб-суб'єктів підприємницької

діяльності та 931 – за трудовими договорами з фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності).

Значна увага в районі приділяється організації професійного навчання, підвищенню якості робочої сили. Діє 2 професійно-технічні навчальні заклади, які здійснюють підготовку кваліфікованих робітників відповідно до вимог ринку: у Понінківському професійно-технічному ліцеї та у Полонському аграрному ліцеї.

В районі функціонує локальний центр дистанційного навчання Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна", де навчається 120 студентів (у тому числі 75 студентів заочної форми). У локальному центрі проходить підготовка молодших спеціалістів по спеціальностях "Фінанси", "Правознавство", "Бухгалтерський облік", "Діловодство", а також бакалаврів по спеціальності "Фінанси". У 2006 році відбувся випуск 62, а у 2007 році – 73 студентів. На 2008-2009 роки заплановано випуск ще 77 студентів (31 у 2008 та 46 у 2009 році).

Здійснюється професійне навчання 60 учнів Новоселицького НВК "Загальноосвітня школа I-III ступенів, ліцей" (по професії "Водій автомобіля категорії "С"), 49 учнів Полонської загальноосвітньої школи I-III ступенів №3 (по професії "Формувальник фарфорових та фаянсових виробів" та 53 учнів Кустовецької загальноосвітньої школи I-III ступенів (по професії "Тракторист-машиніст категорії "А") з видачею свідоцтва державного зразка про присвоєння відповідних кваліфікацій. Проводиться навчання учнів комп'ютерній грамоті.

Проводиться навчання безробітних за 26 професіями та спеціальностями.

З метою забезпечення продуктивної зайнятості населення, підвищення рівня доходів населення та його соціального захисту, реалізації заходів щодо підтримки безробітних в районі розроблено заходи щодо сприяння легалізації тіньової зайнятості населення протягом 2007-2008 років.

Внаслідок структурної переорієнтації економіки відбуваються суттєві зміни у кількості, структурі зайнятого населення та сферах прикладання праці. Характерною ознакою сьогодення є вплив робочої сили з провідних галузей матеріального виробництва у сферу фінансових, торговельно-посередницьких послуг. Політика зростання доходів всебічно сприяє розвитку економіки, тому що тільки встановлення відповідного рівня заробітної плати створює дієві стимули до праці, веде до розширення обсягів сукупного попиту, сприяє збільшенню рівня заощаджень, які через фінансовий ринок інвестуються в економіку.

У 2008-2009 роках в районі планується реалізувати комплекс заходів щодо збільшення обсягів виробництва промислової продукції, розширення її асортименту та підвищення конкурентоспроможності. За 2008-2009 роки обсяги виробництва промислової продукції плануються збільшити на 37% (темپ росту у 2008 році становитиме 27%, у 2007 р. – 10%). Відновлення виробництва продукції на ВАТ "Понінківський картонно-паперовий комбінат" дасть можливість додатково створити у 2008 році близько 55 та у 2009 році – близько 150 нових робочих місць, розширення асортименту виробництва будівельних матеріалів на ВАТ "Полонський гірничий комбінат" (зокрема, запуск лінії по виробництву блоків) дасть можливість додатково створити у добувній промисловості по 10 нових робочих місць щорічно.

Валова продукція сільського господарства в порівнянних цінах по всіх категоріях господарств за 2 роки зросте на 3,5% (у 2008 році очікується ріст на 2,0%, у 2009 році – зросте на 1,5%). Заходами, розробленими управлінням агропромислового розвитку району у 2008-2009 роках, у сільській місцевості планується додатково

створити близько 40 робочих місць. Основним джерелом для створення нових робочих місць у сільському господарстві району є розвиток селянських (фермерських) господарств. Протягом 2006-2007 років спостерігається тенденція щодо розширення площ фермерських господарств та збільшення їх кількості.

Крім того, створенню високопродуктивних робочих місць у аграрній сфері сприятиме: поліпшення інвестиційного клімату; інтенсифікація сільськогосподарського виробництва; формування інфраструктури аграрного ринку; організація системи інформаційно-консультаційного обслуговування аграрного сектору економіки; зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Створюються умови для сприяння розвитку особистих підсобних господарств громадян та господарств, що отримали земельні паї в натурі без набуття права юридичної особи.

Проводиться пошук інвесторів, які мають можливість завершити будівництво тимчасово припинених будівництвом об'єктів соціально-культурного призначення, забезпечить роботою існуючі будівельні організації та дасть можливість додатково створити по 15 нових робочих місць у будівництві за рахунок розвитку малого підприємництва.

У сфері послуг планується створити у 2008 році 25 та у 2009 році 15 нових робочих місць за рахунок розширення спектру послуг, що надаються на існуючих підприємствах та створення комунальних підприємств у сільській місцевості. Проводиться робота по вивченню можливостей створення комунальних підприємств у сільській місцевості.

У галузі охорони здоров'я та соціальної допомоги створення центру соціально психологічної реабілітації "Щасливе дитинство" дасть можливість у 2008 році додатково створити близько 25 нових робочих місць, а створення профілакторію для осіб, постраждалих на виробництві, дасть можливість у 2009 році створити не менше 60 нових робочих місць.

Створення нових робочих місць у транспорті (по 20 в рік) планується переважно за рахунок легалізації приватних перевізників, що здійснюють перевезення на території району, та збільшення кількості найманих працівників у фізичних осіб-підприємців.

Створення нових робочих місць у торгівлі та пов'язаних з нею послугах відбудеться за рахунок фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності та працівників, що працюють за трудовими договорами з фізичними особами-підприємцями.

У 2009 році очікується збільшення чисельності зайнятих у малому бізнесі. Зокрема, у 2008 році середньорічна кількість зайнятих працівників на малих підприємствах становитиме 1150 осіб, а у 2009 році – 1350.

У результаті пожевлення економіки зростатиме потреба підприємств у працівниках, що позитивно вплине на ринок праці. Передбачається, що за 2 роки у всіх сферах економічної діяльності району буде створено 1585 нових робочих місць. За рахунок дотацій роботодавцям з Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування для працевлаштування безробітних буде створено не менше 35 робочих місць щорічно.

Очікується, що в результаті позитивних зрушень в економіці району та реалізації заходів даної програми відбудеться подальше поліпшення ситуації на ринку праці: рівень зайнятого населення у віці 15-70 років збільшиться порівняно з попереднім роком: у 2008 році – на 0,2 пункти, у тому числі працездатного віку – на 0,5 пункти і становитиме відповідно 48,0% та 56,1%, у 2009 році, відповідно, на 0,4 пункти та 1,4 пункти (48,4% та 57,5%). Рівень безробіття населення у віці 15-70 ро-

ків, визначений за методологією МОП, зменшиться у 2008 році на 0,9 пункти і становитиме 13,5%, у 2009 році – на 0,9 пункти і становитиме 12,6%. Зменшення рівня безробіття, розрахованого за методологією МОП, відбудеться за рахунок розширення сфери прикладання праці та подальшого розвитку малого підприємства, легалізації тіньової зайнятості населення.

Визначена за методологією МОП чисельність безробітного населення у віці 15-70 років зменшиться з 2,8 тис. осіб (у 2007 році) до 2,4 тис. осіб (прогнозоване на 2009 рік), тобто на 14,3%, рівень безробіття – відповідно з 13,5 до 12,6 відсотка.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що основними шляхами розширення сфери застосування праці за рахунок створення нових робочих місць є: залучення інвестицій для розвитку підприємництва у виробничій сфері на умовах модернізації застарілих і створення нових високопродуктивних робочих місць; запровадження сприятливого інвестиційного клімату та економічного заохочення підприємців усіх форм власності до створення нових робочих місць; запровадження системи державного замовлення на створення нових робочих місць, проведення громадських робіт; реалізація політики ефективної підтримки самостійної зайнятості населення, сімейного підприємництва; створення належних умов праці та мотивації до неї з метою повного використання потенціалу вакансій та незайнятих робочих місць; сприяння створенню умов для

розвитку малого та середнього бізнесу; економічне заохочення підприємств до створення нових робочих місць для безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості, підтримка підприємницької ініціативи безробітних; сприяння працевлаштуванню випускників шляхом забезпечення гарантій надання першого робочого місця.

Отже, розвиток малого і середнього підприємництва, особливо в харчовій, легкій промисловості, соціально-культурній та соціально-побутовій сферах надасть помітний соціальний ефект, сприятиме більш повній зайнятості населення, стимулюватиме його економічну активність.

1. Закон України "Про зайнятість населення": За станом на 16 червня 2006 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парламенське вид-во, 2006. – 27с. – (Серія "Закони України"). 2. Доповіді відділу статистики Полонського району Хмельницької області про соціально-економічне становище району за 2006 та 2007 роки. 3. Програма зайнятості населення Полонського району на 2008-2009 роки. 4. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 липня 2006 року №922 "Про затвердження Основних напрямів проведення державної політики зайнятості на період до 2009 року". 5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2007 року №156-р "Про затвердження плану дій щодо реалізації в 2007-2008 роках Основних напрямів проведення державної політики зайнятості на період до 2009 року". 6. Стратегія економічного та соціального розвитку Полонського району на 2004-2015 роки. 8. Указ Президента України від 11 липня 2005 року №1073/2005 "Про вдосконалення державного регулювання у сфері зайнятості населення та ринку праці в Україні". 7. Чисельність наявного населення Хмельницької області на 1 січня 2008 року / За ред. В.В.Скальського. – Хмельницький: Головне управління статистики у Хмельницькій обл., 2008. – 26 с.

Надійшла до редколегії 14.09.08

IV. ПОДІЇ

ПАМ'ЯТІ ВІКТОРА ШИШАЦЬКОГО

26 серпня на 38-му році життя передчасно помер талановитий вчений і педагог, справжній патріот України та Київського університету Віктор Борисович Шишацький.

В. Шишацький народився 10 липня 1972 року у м. Пирятині Полтавської області. У 1994 році закінчив Київський університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю соціо-економіко-географ, економіст регіонального розвитку, викладач географії. У 1992-93 рр. – лаборант, 1994-96 – інженер, 1994-1997 – аспірант, 1997-2002 – асистент, з 2002 – доцент кафедри економічної та соціальної географії. У 1998 році захистив кандидатську дисертацію на тему "Територіальна організація виробничого комплексу Столичного макрорайону" за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія. У 2004-07 роках навчався у докторантурі.

Віктор Шишацький був фахівцем з багатьох питань економічної та соціальної географії. Він був і залишається провідним вченим України в галузі електоральної географії, досліджував питання географії населення і розселення, регіональної економічної та соціальної географії. Автор понад 40 наукових праць.

На кафедрі економічної та соціальної географії В. Шишацький викладав курси "Регіональна економічна і соціальна географія", "Географія населення", "Електоральна географія", "Основи районного планування".

Колектив географічного факультету сумує з приводу вагомій втрати. Пам'ять про Віктора Шишацького залишиться в серцях викладачів, співробітників та студентів.